

Pirkanmaan hyvinvointialue
PL 272, 33101 Tampere
etunimi.sukunimi@pirha.fi
pirha.fi

Lausunto
15.11.2024

Pirkanmaan hyvinvointialueen vammaisneuvoston lausunto vammaspalvelulain mukaisen liikkumisen tuen myöntämisperusteista 1.1.2025 alkaen

Vammaisneuvosto tulee ottaa aktiivisesti eri valmisteluprosesseihin mukaan myös suunnitteluun ja valmisteluun – lausunnolla/kommenteilla pitää olla tosiasiallista vaikutusta.

Pirkanmaan hyvinvointialueen vammaisneuvosto huomauttaa liikkumisen tuen myöntämisen kriteerien valmistelun ja suunnittelun etenemisestä. Kriteerit tuotiin vammaisneuvostolle jälleen valmiiksi suunniteltuina. Kriteerien valmistelusta kysyttiin juuri edellisen kuukauden 9.10.2024 vammaisneuvostossa liikkumisen tukea esiteltäessä ja kuukauden päästä tuotiin valmiina kokoukseen vain kommentoitavaksi.

Kuljetuspalvelut ovat olennainen osa vammaisten yhdenvertaisuutta ja yksilöllisiä YK:n vammaissopimuksen mukaisia oikeuksia. Täten olisi ollut erittäin tärkeää, että suunnitteluvaiheessa olisi jo vammaisneuvoston asiantuntemusta ja asiakaskokemusta hyödynnetty sekä osallistettu lakien asiasta määräämällä tavalla eli antamalla tosiallisesti vaikuttaa ja osallistua suunnitteluun. Lisäksi aiemmat kommentit ja lausunnot vuodelta 2023 ja 2024 tulisi huomioida valmistelussa.

Liikkumisen tuen palveluista tehty paljon kielteisiä päätöksiä; hakemuksista 60 %. Oikaisuvaatimuksia on ollut vuonna 2024 asiaan liittyen syyskuun loppuun mennessä 39 kappaletta. Huolestuttavaa on, että oikaisuvaatimuksista ei ole yhtäkään palautettu viranhaltijalle uudelleen arvioitavaksi asiakkaan eduksi. Vammaisneuvosto muistuttaa, että liian tiukat kriteerit ja säästötavoitteet eivät saa estää yksilöllisten tarpeiden ja oikeuksien toteutumista. Kuljetuspalveluihin pitää löytyä entistä enemmän joustomahdollisuuksia yhdenvertaisuuden toteutumiseksi muuhun väestöön verrattuna ja vammaisten henkilöiden kesken. Kuljetuspalveluiden tulee taata YK vammaissopimuksen oikeuksien toteutuminen vamman aiheuttamien rajoitteiden poistamiseksi liikkumisessa, itsemääräämisoikeuden toteutumiseksi ja osallisuuden lisäämiseksi yhteiskuntaan sekä mahdollistaa muun väestön kaltainen vapaa-ajan liikkuminen ja läheisten kanssa kanssakäynti sekä matkustaminen.

Tarvittaessa kriteerit viedään yhdenvertaisuusvaltuutetulle arvioitavaksi; toteutuuko yhdenvertaisuus vammaisten kesken ja suhteessa muuhun väestöön lain tarkoittamalla tavalla. Valmistelu- ja suunnitteluprosessien sekä lausuntojen vaikutusmahdollisuuksien arvioimiseksi kriteerit voidaan viedä yhdessä muiden vammaisneuvoston vaikuttavuusasioiden kanssa eduskunnanoikeusasiamiehelle arvioitavaksi.

ON HUOMIOITAVAA, että eduskunnan käsittelyssä on vielä hallituksen esitys 122/2024 koskien vammaispalvelulain soveltamisalaa ja vammaisen henkilön määrittelyä, joten liikkumisen tuen kriteereitä tulee täydentää tai muokata kun vireillä oleva vammaispalvelulaki on vahvistettu eduskunnassa. Kriteereissä käytetään ikätasoa vastaavaa ilmaisua. Uudessa esityksessä käytetään ilmaisua *elämänvaihe*, jolla tarkoitetaan eri asiaa kuin *ikätaiso*. Ikätasolla viitataan kehityksen viivästymään, jolloin vammaisen henkilö voi toimia biologista ikäänsä nuoremman henkilön tasoisesti. Esimerkiksi 22 -vuotias 3 -vuotiaan tasolla. Tämä on huomioitava kriteereissä ja kuljetuspalvelujen toteutuksessa. Lisäksi kriteereissä puhutaan *vastaavalla alueella asuvien* liikkumisesta – oikea nimitys olisi *samalla alueella asuvien*. Voimaan tulevassa vammaispalvelulaissa ei ole rajattu työssäkäyntialuetta. Nyt kriteereissä 80 km -raja. Yksilölliset ratkaisut ja vammaisen tilanne tulee huomioida, jotta yhdenvertaisuus ja mahdollisuudet osallistua yhdenvertaisesti yhteiskuntaan mahdollistuvat.

VAMMAISNEUVOSTO esittää seuraavia konkreettisia muutoksia kriteereihin, jotta ne vastaisivat yksilöllisemmin, joustavammin ja yhdenvertaisemmin vammaisten tarpeisiin ja oikeuksiin vammaisten kesken, että verrattuna muuhun väestöön. Lisäykset tuottaisivat säästöjä, kun palvelut vastaisivat oikea-aikaisesti tarpeeseen. Kuljetusten sujavuuteen ja inhimillisyyteen tulee kiinnittää huomiota mahdollistamalla vakiotaksioikeuksia enemmän ja joustavuutta tilausjärjestelmiin sekä kuljetuspäätöksiin.

1) Kriteereihin ja Kuohkeen järjestelmään automaattisesti 4 käyttämättä jäänyttä matkaa siirtymään seuraavalle kuukaudelle - ei lisäisi työntekijöiden työmäärää näin, vaan joustaisi automaattisesti kuten 4 matkan lainaoikeus seuraavalta kuukaudelta

2) Hetilähtöoikeus 4 kertaa kuukaudessa toisi kaikille joustavuutta ja vastaisi myös suurimpaan osaan äkillisiä tarpeita. Käytössä muillakin hyvinvointialueilla

- tolpalta lähtöoikeus ollut vain Tampereella kahdella tolalla – Tampereelle lisättävä linja-autoaseman ja rautatieaseman lisäksi Keskustorin taksiasema vastaamaan tarpeeseen. Kaikki taksit eivät huoli vpl-asiakasta kyytiinsä.

3) 50 km raja poistettava. Liikkumisen tuen päätöksen tulee perustua yksilölliseen hakemuksen mukaiseen tarpeeseen, toiminnalliseen lähikunta-ajatteluun ja oman elämän kannalta merkittäviin kuntiin on päästävä.

- ei perustu lakiin ja asettaa vammaiset eriarvoiseen asemaan keskenään, että suhteessa muuhun väestöön
 - toistuva tarve esimerkiksi perhe- ja ystävyyssuhteet, harrastukset, yhteiskunnallinen toiminta esimerkiksi järjestötoiminta ja vaikuttaminen
 - Tampereelle matkaoikeus kaikille. Yhdenvertaisuus vammaisten kesken ja muuhun väestöön verrattuna: kulttuuri- ja urheilutapahtumat, vaate- ja muut hankinnat, verotoimisto, pankit.

4) Matkabudjettimahdollisuus otetaan käyttöön myös Pirkanmaan hyvinvointialueella ja mahdollisuus vuositasolla matkapäätökseen

- toisi hyvinvointialueelle säästöjä. Osa vammaisista tarvitsee liikkumisen tukea vain tiettyinä ajankohtina tai vuodenaikoina. Lain mukaan matkamäärän sijasta päätös voi perustua euromäärään tai km- ja euromäärään vammaisen hakemukseen perustuen. Tällöin hyvinvointialue ei määrää rajaa yhdeksi kaikille vaan on perustuttava yksilölliseen tarpeeseen ja hakemukseen.

5) Vakiotaksioikeus yksilöllisemmin ja helpommin saatavaksi

- mikäli saatavuusongelmaa esimerkiksi esteettömien ajoneuvojen tai apuvälineiden mukaan saamisen kanssa. Apuvälineitä ovat henkilökohtaiset hyötykoirat eli näkövammaisen opaskoira, liikuntavammaisen avustajakoira ja kuulovammaisen kuulokoira, jotka rajoittavat välillä kyydin saamista
- mikäli asiakkaalla on paikkakunnallaan huonompi taksien saatavuus, on saatavuusongelmaan löydyttävä ratkaisuja tai vakiotaksioikeus turvaamaan liikkuminen
- kehitysvammaisille, autistisia piirteitä omaaville, korvaavia kommunikointikeinoja käyttäville on tärkeää vakiotaksin käyttö turvallisuuden ja kommunikoinnin mahdollistamiseksi.
- terveydelliset syyt kuten epilepsia, käytösongelmat jne. tulee myös herkästi huomioida vakiotaksioikeuden myöntämiseksi turvaamaan turvallista matkaa osaavan tutun kuljettajan kanssa
- yksinkulkuoikeuden saaville vakiotaksioikeus pitäisi olla automaattisesti helpottamaan kyydin saamista, koska taustalla olevat syyt sen yleensä vaativat.

Muuta huomioitavaa liikkumisen tuen palveluihin:

Hakemusten käsittelyajat ovat usein pitkiä. Äkillisiin tarpeisiin pitäisi saada nopealla aikataululla käsittely erityistilanteissa.

Liikkumisen tuen matkojen lakisääteinen minimimäärä on 18 matkaa kuukaudessa. Määrä tulkitaan valitettavan usein enimmäismääräksi. Matkoja tulee myöntää aina yksilöllisen tarpeen mukaan.

Esimerkiksi vammaiset nuoret eivät saisi joutua syrjäytymisvaaraan vammattomiin henkilöihin verrattuna riittämättömien kuljetuspalvelujen vuoksi. Lain mukaan kuljetuspalvelumatkojen yhdistely ei saa aiheuttaa kohtuutonta matkustusajan pidentymistä tai muuta haittaa vammaiselle henkilölle. Työ- ja

opiskelumatkoja ei pidä yhdistellä, jotta myös vammaiset pysyvät aikatauluissaan työ- ja opiskeluelvoitteissaan.

Mahdollisuus kotimaassa matkailuun kuten muillakin eli esimerkiksi toisella paikkakunnalla liikkuminen.

Kriteerien tulee huomioida ja asiakkaan ja kuljetuksen tuottajan ohjeissa pitää löytyä joustoa: lyhyt pysähdys ja reitiltä poikkeaminen 15 min/ 5 km, esim. paketin haku postin automaatilta tai saattajan haku matkalta. Nykyään hoitotarvikejakelu ei tuo kotiin vaan joutuu hakemaan pakettiautomaatista, jolloin vammaiselta menee tähänkin 2 matkaa.

Mikäli vammaisella on tuettu tai käyttöön annettu kulkuneuvo, tulee lisäksi myöntää vähintään 24 yhdensuuntaista matkaa vuodelle tai tarpeen mukaan enemmän, mikäli kulkuneuvo on esimerkiksi huollossa tai sillä ei pääse talvella liikkumaan.

Maksutapojen mahdollisuudet: kertamaksuna tai kuukausilaskutus. Laskutus ei saa kasautua moneksi kuukaudeksi.

Selkeytettäviä käytäntöjä: mikä on kohtuullinen puhelinjonotusaika, jonka jälkeen voi tilata auton taksikeskuksesta ja mikä taho korvaa epäonnistuneesta palvelusta asiakkaalle koituneen vahingon esim. myöhästymisen ja varatun palvelun käyttämättä jättämisestä aiheutuneet kulut?

Matkojen omavastuun tulee toteutua yhdenvertaisena paikkakunnan joukkoliikenteen vammattomille henkilöille mahdollisten matkalippukäytäntöjen mukaisesti.

Kuljetuspalveluiden saatavuuteen, esteettömyyteen, asiakaspalveluun, asiakkaiden kohtaamiseen ja ammattitaitoon, sekä tilausaikojen paikkansapitävyyteen tulee panostaa ja kehittää. Palvelun järjestäjänä tulee hyvinvointialueen organisoida palvelun tuottaja Tuomen toiminnan valvonta läpinäkyvästi huomioiden myös palvelun käyttäjien näkemys. Palautteenantojärjestelmää tulee kehittää ja antaa selkeät ohjeet. Myös muista kuin Tuomi Logistiikka Oy:n kuljetuspalveluista.

Vammaisia koskevissa hankintojen ja kilpailutusten valmistelussa kuultava vammaisneuvostoa - kuljetuspalvelujen saatavuus, esteettömyys ja ammattitaito

Tuomi on kilpailuttamassa parhaillaan kuljetuspalveluja, mutta asiakirjoissa ei vaadita kunnollista kuljettajakoulutusta: taksiliikenteen erityisryhmien kuljettajakoulutus. Koulutus on määritelty laissa, jonka nimi on *Laki liikenteen palveluista*. Koulutuksen kesto on 21 tuntia sisältäen teoria- ja käytännön koulutusta. Tarjouspyyntö on nimeltään *Ajovuorolliset ajoneuvot*. Tuomen tarjouspyynnössä lukee, että näillä ajoneuvoilla hoidetaan pääasiallisesti Pirkanmaan hyvinvointialueen sekä Tampereen kaupungin yksilö- ja ryhmäkuljetuksia. Tarjouspyynnössä ei ole vaatimuksena kuljettajille lain määrittelemää taksiliikenteen erityisryhmien kuljettajakoulutusta. Sopimuskausi kestäisi ainakin 31.12.2028 asti. Pirha näyttäisi olevan Suomen ainoa alue, jossa tätä kuljettajien koulutusvaatimusta ei ole nykyisissä kilpailutuksissa vaadittu. Lisäksi Pirhan asiakastyöryhmää tai vammaisneuvostoa ei ole kuultu asiasta. Asiakasnäkökulma puuttuu jälleen kokonaan.